

הפוליטיקה של השימור

תהליך התמסדות השימור בישראל בראי חוות אלנבי

קורס מבוא לשימור

- 205000 -

אביב, 2022

מגישות: מיקה הומינר | קרן בן צור | שני צורף

בהנחיית: ד"ר אורין שחר | זוהר שורצברג



1: חוות אלנבי כיום

ראשי פרקים

03.....	הקדמה
04.....	פרק א' סקירה הסטורית.....
09.....	פרק ב' תהליך השימור
14.....	פרק ג' התמסדות השימור בישראל.....
18.....	סיכום.....
19.....	מקורות.....

הקדמה

עבודתנו עוסקת בהיבט התיאורטי של מעמדו החוקי והחברתי של השימור בישראל. תהליך התמסדותו, מעמדו בחוק, וסמכויותיו בפועל. אנו בוחנות תהליך זה באמצעות מקרה בוחן - חוות שפון.

חוות שפון היא מתחם הנמצא בפאתי קיבוץ נצר סירני, הכולל מספר מבנים היסטוריים, ביניהם שני מבנים בהם נעסוק בהרחבה בהמשך, "בית המורה" המכונה גם בשם "חוות אלנבי", ומבנה בית היתומים.

המתחם ידוע גם בשמו ההיסטורי "ביר סאלם". המתחם עבר גלגולים הסטורים רבים, הוקם תחילה כבית יתומים מסיוני, היה לחווה חקלאית, פעל כבסיס של הצבא הטורקי, היה למפקדתו של הגנרל אלנבי, שימש כבית הילדים של נצר סרני, ופעל כבית ספר מקומי וגן אירועים.

אנו סבורות כי דרך היסטוריית השימושים של המקום, ודרך תהליך השימור שעברה ועוברת החווה, ניתן לחזות במורכבותו של נושא השימור האדריכלי בארץ. הנושא של העבודה בא לידי ביטוי לא רק בכתיבתה, אלא גם, ואולי בעיקר, בתהליך המחקר המקדים אשר ביצענו עבורה. תהליך מורכב זה הוא שחולל את הבחירה בשאלת המחקר ועורר בנו את הרצון להעמיק בנסיבות ההיסטוריות והחברתיות שהובילו לנקודה בה נמצא ענף השימור האדריכלי כיום, בישראל.

עבודתנו שמה לעצמה לשאול - על מי מוטלת האחריות לשימור בישראל? ובוחנת את תהליך התמסדות השימור בישראל דרך מקרה הבוחן של חוות אלנבי.



2: "בית המורה" או חוות אלנבי לפני תהליך השימור. 2004.

פרק א' – היסטורית חוות שפון, מ-1980 ועד ימינו

מקום החווה- ועד ימיו של שנלר:

בית המורה, או בשמו הפופולרי "חוות אלנבי", הוא אולם אירועים הממוקם בפאתי קיבוץ נצר סרני, בתוך מתחם חוות שפון. עתה נדון בהרחבה בהיסטוריה של המתחם כולו, כאשר מבנה זה הוא רק אחד מהמבנים הרבים בשטחה.

ב-1890 הוקמה חוות שפון ע"י ארגון מסיונרי גרמני שבראשו עמד יוהן לודוויג שנלר. שנלר היה מנהל "בית היתומים הסורי" שבירושלים, בית יתומים בו חונכו צעירים ערבים לנצרות. שנלר שאף להקים בהמשך לעבודתו בפנימייה חווה חקלאית עבור זוגות צעירים ערבים-שהמיר לנצרות.

שאיפה זו הובילה את שנלר והארגון המסיונרי שעמד בראשו לחפש אדמות. **ב-1889**, הארגון חכר אדמות מערבית לרמלה, אותן כינה ביר סאלם- בשל בארות המים שהיו בשטחים אלו, בהם קיווה למצוא מים.

ב-1896 שנלר נפטר, ניהול בית היתומים הסורי עבר לידיהם של שני בניו, הכומר תיאודור שנלר שניהל בפועל את הפנימייה בירושלים, ולודוויג שנלר הבן, שהפך ליו"ר הוועד המנהל של הארגון המסיונרי-הוועדה, בקלן שבגרמניה.

ב-1906 האגודה מכרה שלישי מאדמות ביר סאלם, אך בכספים אלו הצליחה להשיג בעלות פרטית על שטחי החווה העיקריים שמנו כ-3400 דונם.

ב-11 בנובמבר 1906 ארגון שנלר הקים את "בית היתומים הפלשתי" לילדים ערבים בביר סאלם. החווה השלווה בה הוקם בית היתומים הייתה קרובה לשתי נקודות עניין: למסילת הברזל שמובילה לירושלים, ולעיר רמלה. המקום נוהל על ידי איש המשק מתאוס שפון ואשתו לואיזה אשר היו שליחים בפועל של האגודה. כמו כן פעלו בחווה עובדים נוספים מגרמניה, ושתי נשים ערביות פרוטסטנטיות. בשנים אלו לחווה היו מספר שימושים: ראשית התגוררו בשטחה בדואים אשר שכרו בה שטחים למגורים. שנית, המתחם תפקד כחווה חקלאית בה היו פעילים פרדסים, מטעי שקדים, זיתים, כרמים, שדות בהם גידלו ירקות, אבטיחים, משק חי ועוד. ולבסוף החווה הייתה גם בית ספר ופנימייה ליתומים פלישתים. בפנימייה התגוררו 30 ילדים שחונכו בגרמנית ובערבית. שפון היה אחראי על ההוראה העיונית ודאג לצרכיהם הכלליים של הילדים.



3: ילדי "בית היתומים הפלשתי" 1896



4: ביר סאלם, מראה כללי, תיעוד ראשון של מתחם החווה תחריט 1913

מימיו של שפון- ועד הקמת המדינה:

עד 1912 שימושי החווה כולם, התקיימו בכותלי מבנה אחד בלבד. בשנה זו תוכננו בגרמניה, ונבנו בארץ שלושה מבנים נוספים במתחם: "בית החינוך", "בית המשק" ו"בית המורה". אלו נבנו בצורה חדשנית ביחס לתקופה: עם רשתות בחלונות, אספקת מים שוטפת, סניטציה וחימום. סגנון הבנייה היה טמפלרי, וכלל עיטורי ברזל אופייניים שיוצרו בגרמניה. "בית החינוך" הוא בית קטן יחסית. באותה העת הוא שימש כבית היתומים, בראשו ניצב מגדל שעון – דבר שהוליך שולל רבים, שטעו לחשוב שמבנה זה הוא כנסיה. "בית המשק", מבנה גדול בן שלוש קומות היה מקום מגוריהם של משפחת שפון והעובדים של החווה, ו"בית המורה", מבנה דו קומתי ששימש כבית המגורים של המורה הערבי ואשתו. "בית המורה" מכונה כיום "חוות אלנבי", ומשמש כאולם אירועים. מבנה זה הוא היחיד מבין המבנים בחווה שעבר שימור מלא ונעשה בו שימוש. שני המבנים הנוספים, "בית החינוך" ו"בית היתומים" לא עברו שימור מלא. על מבנים אלו, ועל תהלי השימור שהם עברו נדון בהרחבה בפרק ב'.

עד 1913, צמחה להיות ביר סאלם חווה משגשגת- השולחת מיבוליה לרחבי אירופה, וחוגגת את סיומו של מחזור בוגרי בית היתומים- הראשון.

ב-1914 עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הגיע לודוויג שנלר הבן לסגור את הפנימייה. במתחם נותרים 16 ילדים והמורה ג'יריוס. יחד עם הקהילה הטמפלרית ביפו, החליט שנלר הבן, שביר סאלם תשמש בימים אלה כמקום מקלט לתושבי יפו במקרה של התקפה- תוכנית שלבסוף לא מומשה.

בסוף אותה שנה נכנס הצבא התורכי לביר סאלם **ועד סוף 1915** היא הוסבה למחנה צבאי עות'מני.

החווה עמדה לשירותים של החיילים העות'מניים, ושפון נדרש להיענות לצרכיהם. עובדה זו בשילוב המצב הקשה ששרר באותם ימים, השפיעה מאוד על החווה.

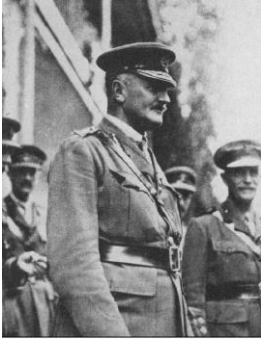
ב-1916 הותקפה החווה ע"י מטוסים בריטים, על אף שלא נגרם נזק רב למבנים הדבר פגע בתושבי החווה פגיעה מוראלית קשה. נוסף על כך, סבלה החווה ממכת ארבה שהרסה את השדות והיבול. על אף שהחווה נפגעה קשות בעת הזו, שפון המשיך לנסות ולקיים אותה, הוא הצליח לכלכל את ביר סאלם באמצעים יצירתיים כגון: שימוש בעצי האקליפטוס הרבים באזור ליצירת פחם, ובניית מכוונות לטחינת קמח. כך שלבסוף על אף הפגיעה המוראלית והפיזית בחווה עלה מספר הילדים המשתכנים בה. עם סיום המלחמה ב 1917 היו בחווה 35 ילדים יותר מאשר לפנייה.



5: פועלי חוות שפון, שנות העשרה.



6: משפחת שפון בביר סאלם



7: הגנרל אלנבי על רקע בית היתומים בביר סאלם.

ב-1917 שפון עזב את החווה ושב לגרמניה, והבריטים לקחו עליה בעלות. ילדי בית היתומים נותרו בחסותם של המורה ג'יריוס ואיש המשק - חביב שודשאק, הועברו לחזקת הצלב האדום. שהעבירם לפנימייה שבירושלים. באותה העת, הפך הגנרל אלנבי את החווה למפקדתו הראשית. לשם כך האריכו את מסילת הרכבת ממצרים עד לביר סאלם, והדרכים שהובילו לחווה הוכשרו לנסיעת משאיות.

ב-1918 אלנבי אירח בחוב את חיים ויצמן שהיה ראש "ועד הצירים", לדיון על הצהרת בלפור.

ב-1920 עזב אלנבי את החווה והיא הושכרה לגנרל בריטי במיל" לתקופה של שלוש שנים. הגנרל כשל בטיפוח החווה, הוא מכר חיות משק וכשל בהכשרת בארות המים לשימוש החקלאי. שודשאק איש המשק הערבי שנותר בחווה, עוד מימי בעלותו של שפון, דיווח לשפון על מצבה הקשה, וקרא לו לשוב אליה.

ב-1921 חזר שפון לארץ. במהלכה של אותה השנה הוא ואשתו התגנבו לביר סאלם, והתחילו בשיקום השדות בסודיות. כיוון שהיא הייתה עדיין בבעלות הצבא הבריטי עשה זאת באופן סמוי.

ב-1927 הבריטים עזבו סופית את ביר סאלם לאחר ששהו בחווה שבע שנים.

הזוג שפון נכנס חזרה למתחם **וב-1928** פתח מחדש את בית היתומים הפלשתי, לאחר שהיה מושבת 14 שנים. הם שיקמו את השדות בחווה והשיבו את יצוא הפירות לאירופה.

ב-1935 מתאוס שפון נפטר. בזמן שהותו בביר סאלם הוא פעל תחת כובעים רבים: מנהל בית יתומים, מארח הצבא התורכי וחקלאי. את מיקומו תפס בנו שניהל את המקום ארבע שנים נוספות. בתקופה זו מערכת היחסים של אנשי החווה והיהודים שגרו באזור התדרדרה מאוד. כיוון שביר סאלם הייתה מוקד גרמני-ערבי, שהתקיים במקביל לעלייתה של התנועה הלאומנית הגרמנית (הנאצים) באירופה, ובמקביל להתעוררות הלאומית-ערבית בישראל.

ב-1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, הבריטים גירשו את כל הגרמנים מהארץ. בניהם את אנשי משפחת שפון. המשפחה מחכירה את ביר סאלם למשפחת דג'אני העמידה מיפו, במחשבה שזו היא פעולה זמנית ושהם עוד ישובו לחווה.

ב-1948, עם צאת הבריטים מהחווה, ותחילתה של מלחמת העצמאות. נכנס הצבא העברי לביר סאלם והצליח לכבוש את הקרקע. למקום מגיעים צעירים ניצולי שואה, שהגיעו יחד נקבוצה ממחנה הריכוז "בוכנאלד". אלו מקימים יחד את הקיבוץ שנקרא לימים -נצר סרני. אדמות החווה הועברו באותה העת לחזקת הקיבוץ. זה השתמש במתחם החווה .



8: בית החינוך ובית המשק בתקופת המפקדה של אלנבי צילום בריטי 1924



9: תווית אריזת יצוא ההדרים של ביר סאלם 1924.

האתר מקום המדינה ועד ימינו



10 : מתאוס ולואיזה שפון 1930

את הקרקעות עליהם בנויה חוות שפון, חבר קיבוץ נצר סירני מרמ"י בשנת 1948 עם הקמתו. במרוצות השנים שכנו במתחם מבנים של הקיבוץ. עד שנות ה-50 שימש בית המורה כמגורים לחברי הקיבוץ, והחל משנות ה-60 שכן בו בית הילדים.

עם סגירתו של בית הילדים ופינויו של בית הספר המקומי בשנת 2005, נותר המתחם ריק. פרט לחצר המשק ממערב לבית המורה, בה שכן גן אירועים בבעלות הקיבוץ- כל שאר מבני המתחם נותרו נטושים.



11: הגרעין המקום של נצר (קיבוץ בוכנולד)

ברחבי החווה קיימים שנים-עשר מבנים. מתוכם נמצאו שבעה ראויים לשימור: מבנה בית החינוך, בית היתומים, מאפייה ומכבסה, מבנה בריטי, מעבדות, בית אלנבי (בית המורה), מתקן המים. בנוסף אליהם, נמצאו ראויים לשימור שטחים פתוחים, רחבות ודרכים.

מתוך כל אלו, רק מבנה אחד שומר, הוא בית אלנבי אשר היום משמש כגן אירועים בשם "חוות אלנבי". נוסף אליו, בשנת 2011 התחיל תהליך שימור של בית היתומים, תהליך אשר עודנו בשלבי עבודה.



12: בית המורה כאשר היה בית הילדים של נצר.
שנות ה-70

בפרק הבא נדון בהרחבה בתהליך השימור של שני מבנים אלו, ונבחן את הליך שימורם דרך השאלה- על מי מוטלת האחריות לשימור?

סיכום ההתרחשות ההיסטורית באתר - ציר זמן



פרק ב' – תהליך השימור באתר:

הליך השימור האדריכלי - בית המורה

עם תחילת פינויו של המתחם בשנת 2004, החל הקיבוץ לפעול למען שימורה סקירתה ושינוי ייעודי הקרקע של החווה.

הקיבוץ היה היוזם המרכזי של תהליך השימור והתיעוד בחווה, אותו הניע באמצעות הענקת הזכויות לפיתוח בית המורה תמורת השכרתו והפעלתו - ליזם פרטי. יש לציין שהקיבוץ והיזם עבדו בשיתוף המועצה לשימור אתרים, ובפרט עם נציגת מחוז והשפלה, האדריכלית תמר טוכלר.

טוכלר מספרת כי עוד בימים בהם בית הספר היה פעיל במתחם, היא התחילה לפעול למען שימור המקום. היא ארגנה אסיפה של מזכירות הקיבוץ עם הועדה הכלכלית של הקיבוץ, שהייתה פתוחה לקהל הרחב. היא הגיעה לאספה יחד עם אדריכל שפעל באותם ימים על פרויקט שימור ביפו. יחד הם העבירו הרצאה על שימור כמנוף לפיתוח. וכך התחיל השיח מול הקיבוץ.

"הם היו מזמינים, כל פעם שבאו עם איזו יוזמה חדשה... וכל פעם הייתי מנפנפת להם את היוזמה ברוב חוצפתי. אבל אם לא היינו עושים את זה, אז היום לא היו את הבניינים. וכל הזמן חתרתי שיהיה תיק תיעוד למתחם, תיעוד כמו שצריך".¹

בשנת 2004, טוכלר הזמינה את סקר השימור הראשון שנערך בחווה. הסקר בחן מבנה אחד בלבד, מתוך שלל המבנים הנמצאים בקומפלקס- בית המורה (הידוע כיום בשמו העממי חוות אלנבי).

סקר זה נערך בידי האדריכלים אמיר פרוינדליך ויערה שאלתיאל. בסקר מצאו האדריכלים את החווה כמתחם ראוי לשימור:

"בית המורה שלי בנייה שונים אשר שינו את אופיו ותפקידו של המבנה, במשך 93 שנות קיומו עברו בסביבתו ובו דמויות מפתח בהיסטוריה של ארץ ומדינת ישראל, אירועים היסטוריים בעלי חשיבות אזורית קשורים בו ובסביבתו. מטרת סעי זה, לאור הניתוח ההיסטורי והאדריכלי, להצביע על הערכים החומריים והתרבותיים הגלומים במבנה והראויים לשימור ולביטוי. זאת יש לקוות, כבסיס לתכנון פיתוח והצגתו של המבנה וערכיו לדורות הבאים".²



13: פלייר ההזמנה לזימים, 2004, קיבוץ נצר סירני. על מי מוטלת האחריות לשימור?

¹ ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022

² תיק תיעוד "בית המורה", ביר סאלם ("בית אלנבי", נצר-סירני), אדר' אמיר פרוינדליך ואדר' יערה שאלתיאל, ספטמבר 2004

לטענתם, בית המורה בפרט וחוות שפון בכלל ראויים לשימור בשל הערכים ההיסטוריים, האדריכליים, הנופיים, החברתיים והדתיים המצויים במקום. עתה נפרט כיצד אלו באים לידי ביטוי בחוות שפון:

הערכים ההיסטוריים של המבנה באים לידי ביטוי בכך שעברו מגולל את סיפור הקמתה של המדינה, בפרט את סיפור הקמתם של ישובים חלוציים כגון נצר סירני וסיפור עלייתם על הקרקע. כמו כן מבנה זה נמצא ראוי לשימור בשל העובדה שפעלה בתחומיו אישיות היסטורית- גנרל אדמונד אלנבי.



14: האם זו באר ביר סאלם? תמונה עכשיות. ערכי טבע

הערכים האדריכליים המשתקפים במבנה באים לידי ביטוי בסגנון הבנייה הטיפוסי לתחילת המאה הקודמת, וקיימים בפרטים כגון אלמנטי הפרזול המקורים, וחללים כדוגמת המרפסת הפתוחה הפונה לבית היתומים המקשרת ויזואלית את שני המבנים, ההופכים את בית המורה ליצירה אדריכלית שלמה ואיכותית.

ערכי הטבע המשתקפים במבנה גלומים בעצים הממסגרים את המבנים הקיימים במתחם, בפרט שלושת עצי הדקל הממוקמים מדרום למבנה בית המורה. אלו נשתלו בשיטת סיבוך עתיקת יומין ולהם ערך נופי הראוי לשימור בפני עצמו. יתרה מזו היותם חלק אינטגרלי מהתכנון המקורי של המבנה מעצימה את ערכו האדריכלי והשימורי.

ערכי הרוח והדת באים לידי ביטוי בהקמתו של המבנה כבית יתומים נוצרי מסיונרי. מבנים אלו מהווים עדות לשאיפתם של מקימיו לקיים ערכי רוח ודת כנגד כל הסיכויים, במתחם זה.

ערכי חברה וקהילה באים לידי ביטוי במרכזיותו של בית המורה, ששימש כמבנה בית הילדים של הקיבוץ, ונחקק בזיכרון הקולקטיבי של חברי הקהילה בנצר סירני.



15: מגני קווצת בוכולד ערב הקמת המדינה. ברקע בית המורה. ערכים היסטוריים

לאחר כתיבת הסקר ורשימת ההמלצות להמשך תהליך השימור, עברו המושבות לידין של היזם הפרטי. בשלב זה הוגשה בקשה לאישור פעילות עסקי זמני למבנה שכן בתב"ע הוא מיועד למגורים בלבד.

יש לציין כי המועצה נאבקה קודם כל למען שימור המבנים הגדולים באתר (בית היתומים ובית החינוך). אולם כאשר הגיע היזם והביע התעניינות דווקא בבית המורה, הועברו המאמצים אליו.

מקבל ההחלטות בנוגע לשיפוצים באתר היה היזם, שאינו אדריכל, אותו ליוותה נציגת המועצה לשימור אתרים, טוכלר. על מערכת היחסים ביניהם, היא מספרת:



16: בית החינוך כיום. ערכים אדריכליים.

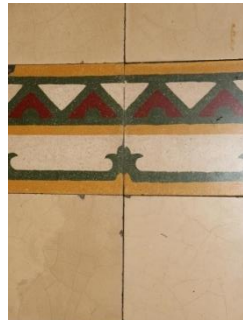
"הוא הביא איתו אפילו לא אדריכלית, היא הייתה מעצבת פנים... ואז הוא אומר: כן ויש לי רעיון... אני רוצה שזה יהיה כמו, ראיתי בנווה צדק – ואז הבנתי לאן הוא חותר... הם רצו לגלח את כל הבניין ולחשוף את האבנים. שזה יהיה מגניב. אז אני אמרתי לו: על גופתי המתה. אז הוא אמר: למה? אז אמרתי לו: כי זה לא הסיפור של הבניין הזה. קודם כל צריכים לעשות תיק תיעוד, אז הבאנו את אמיר"³

עבודתו של היזם הולידה תוצר שנוי במחלוקת. מחד, בית המורה עבר שימור שנעשה בהתאם לחלק מן ההמלצות במסמך האדריכלי, ביניהן (ראה ערך תמונות):

- שימור הרצפות המצוירות המקוריות
- שימור ושחזור עבודות האלומיניום בפנים המבנה
- הסרת טיח השפריץ מן החזית.
- שימור ושיקום החלונות המקוריים והוספת תריסי העץ ע"פ המלצות האדריכל.
- שיקום ציורי הקיר בקומת הקרקע



17: תהליך שימור מרצפות בעליית הגג.



18: מרצפות בבית המורה



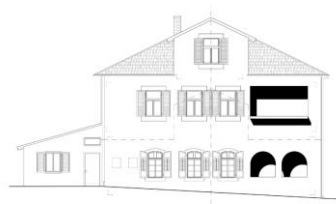
19: סורגי אלומיניום בתוך בית המורה. מצב קיים. אל מול מצב עבר.



20: חלון, קומת קרקע בית המורה. כפי שנצפה בתיק תיעוד 2004.



21: חלונות מקוריים בבית המורה. חזית מצב קיים.



22: חזית צפון מזרחית. מוצעת, תיק שימור. אדר' אמיר פרוידליך. 2004



23: חזית צפון מזרחית מצב קיים. בית המורה

³ ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022



24: ציור שנחשף בבית המורה בזמן, מוערך שהמקור מ-1910.



25: ציור הקיר המשוחזר. בידי שי פרקש 2005.



26,27: ציורי קיר "מומצאים", בית המורה 2005.

מאידך, היות והעבודות בוצעו בניהולו ובמימונו של יזם פרטי, לא כל ההמלצות יושמו. יתרה מזאת, במבנה בוצעו שינויים אשר לא עולים בקנה אחד עם מדיניות השימור המקובלת.

דוגמא לכך מעלה שי פרקש, חלוץ בתחום שימור ציורי הקיר בארץ, אשר ביצע את עבודות השחזור בקומת הקרקע בבית המורה. לדבריו, ביקש היזם להוסיף ציור קיר (לא מקורי) לפרויקט בקומה השנייה. תחילה התנגדו רבים מהמעורבים. עם זאת, צייר לבסוף את הציור הנוסף, אשר היה מבוסס על עבודת שחזור אחרת אשר ביצע ביפו.

על העבודה באתר, מספרת טובלר:

"אני פשוט הייתי מגיעה, בחוצפה מוחלטת, ועוצרת לו את העבודות. אומרת לו – זה לא, זה כן, זה לא. אף אחד לא הסמיך אותי. ככה אני עבדתי... גם הבאנו את המהנדס שלנו שאחראי על השימור... לא השארתי מקום שאולי אפשר אחרת. והקיבוץ לשמחתי שיתף פעולה... נתנו לו כל מיני דוגמאות ממקומות אחרים, ככה שכנענו אותו לעשות ציורי קיר ולשמור על הקירות ורק לפתוח את הפתחים, והוא יחסית, לעומת התכנית המקורית שלו, שמר על רוב הדברים. מה הוא כן עשה? הוא עשה כל מיני דברים גם בפנים, חלקם קטנים חלקם גדולים, אבל יחסית, לעומת נקודת המוצא, אני יכולה להגיד ש-90% הצלחנו."⁴

לאחר סיום השיפוצים הוקם במבנה אולם אירועים ומסעדה. הבעלות המשיכה להיות בידי הקיבוץ, כאשר היזם היה בעל זכויות ההשכרה. בהמשך העביר זכויות אלו למפעיל אחר. כיום המבנה פעיל תחת השם המסחרי "חוות אלנבי" ופועל כאולם אירועים.

תהליך השימור האדריכלי - בית החינוך

בשנת 2009 החלה האדריכלית ליבנה שואף לבצע עבודות סקר נרחבות במבנה בית החינוך- מבנה מגדל השעון, וסקר כללי על האספקט הנופי ומכלול המבנים במתחם כולו. מזמין הסקר היה הקיבוץ.

נוסף על כך, בשנה זו החל לפעול הקיבוץ, בליווי שואף, לשינוי ייעוד הקרקע של האתר - מתב"ע של מגורים פרטיים לתב"ע של מסחר, על מנת שיתאפשר לקיבוץ להקים במתחם מרכז מסחרי ובילויים.

בשנת 2016 הכינה ליבנה תוכנית לשימור בית החינוך והחלו בו תהליכי השיפוץ בליווי המועצה לשימור אתרים.

⁴ ריאיון עם אדר' תמר טובלר, 21.07.2022

לדבריה ולדברי נדב פרנק, חבר קיבוץ נצר סירני האמון על פרויקט המתחם, המועצה לשימור אתרים לא הצליחה לתקצב את השיפוצים הנדרשים ותרמה סכום קטן יחסית שהספיק לשחזור החלונות במבנה בלבד.

למעשה, שימור המבנה כולו נותר תלוי באינטרסים ובתקציבו הבלעדיים של הקיבוץ. כיום המבנה עדיין נמצא בתהליכי שימור. לטענת שואף, השימור מתבצע פעימה- פעימה, חזית-חזית, בהתאם לתקציב השנתי שמצליח להעמיד הקיבוץ לשם כך. עד היום המבנה עבר שימור של שלוש חזיתות בלבד, כולל צביעה, טיח, החלפת חלונות, ושיקום מנגנון השעון. חלקו הפנימי נותר לא נגוע. עובדה זו עוררה בנו תהיות על תהליך המחשבה האדריכלי, כאשר הוא מושפע ממגבלות כלכליות. על כך אומרת שואף:

"מגבלות תקציב מצריכות תכנון מדויק יותר והחלטה על שלביות ותיעדוף בהתאם לפרמטרים שהוגדרו. לכן, התחלנו מחזית המגדל. הוא היה בסכנת התמוטטות. אחר כך, המשכנו עם חזית המרפסת שגם בה היו כשלים הנדסיים. אלו גם שתי החזיתות היקרות יותר. משם, כבר היה הגיוני להשלים את שתי החזיתות הנוספות. מאחר והמבנה כבר שנים לא בשימוש ולא ברור מתי יהיה בשימוש (תלוי תב"ע) היה הגיוני נוסף להתמקד בחזיתות."⁵

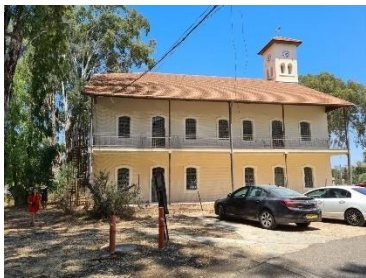


27: תצלום בית החינוך מכיוון דרום. בתצלום חוסי בית היתומים. שנת ה'20.

ב- 19.07.2022 התגלו בתוך המבנה ציורי קיר מקוריים מ-1912, ועתיד להתבצע שימור ושחזור שלהם על ידי שי פרקש, מומחה לשחזור ציורי קיר.

נכון להיום, המתחם עדיין לא עבר שינוי ייעוד תב"ע, ולמעשה רוב המבנים במתחם, בניהם מבנה בית המשק שבו התגורר שפון (אחד המבנים הגדולים והמרכזיים במתחם), עדיין לא עברו סקירה. כיוצא מכך הקיבוץ עדיין לא רשאי להשמיש את מבני החווה לפעילות עסקית. לכן, אין עדיין פרוגרמה ברורה למקום, דבר שמשפיע על הבחירות האדריכליות שמתבצעות.

בפרק זה עסקנו בביתוח עבודות השימור שהתבצעו בחוות שפון, ובפרט בתהליך קבלת ההחלטות האדריכליות. לצערנו, מחקר זה לא נשא פירות רבים, ובעיקר נתקלנו בכשלים שהובילו להאטת התהליך וכן לעובדה שבפועל נעשתה מעט מאוד עבודת שימור באתר. דברים אלו, יחד עם חוסר נגישות החומר אודות האתר והריאיון עם תמר טובלר, מי שהייתה ראש מחוז שפלה ומרכז של המועצה לשימור אתרים בזמן העבודות באתר, הובילו אותנו לחקור לעומק על מי הייתה אמורה להיות האחריות לשימור באותה עת ומי לקח אותה על עצמו בפועל.



28: חזית דרומית לאחר שחזור. 2022



29: ציור הקיר שהתגלה בבית החינוך. 2022

⁵ ראיון עם האדריכליבנה שואף, יולי 2022

פרק ג' -

על מי האחריות לשימור? התהליך החברתי והפוליטי שהביא למיצוב מעמדו של

השימור בישראל

בפרק הקודם, נכחנו לגלות כיצד תהליך השימור של חוות אלנבי וחוות שפון בכלל, נעשה בצורה חלקית בלבד. לסברתנו, העובדה כי לא היה גוף חזק בעל מעמד חוקי וכלכלי שהיה האמון הבלעדי על קבלת ההחלטות אודות השימור באתר, הובילה לכך שהעבודה האדריכלית במקום הושפעה ישירות מאינטרסים ויכולות של אנשים שאינם מקצועיים בתחום.

עניין אותנו להבין מה הוא מעמדו החוקי של השימור בישראל, והאם יש הגדרה לשאלה מי האחראי על השימור. לשם כך בחנו את התמורות שעבר מעמד השימור בארץ, וכיצד הושפע מהלך הרוח החברתי במדינה.

שימור עתיקות בראשית ימי המדינה

בראשית הקמתה של המדינה, פעלה המדינה בנושא שימור העתיקות בארץ לפי שני חוקים מנדטוריים, פקודת העתיקות, 1929, ופקודת העתיקות (חצרים), 1935. פקודות אלו התייחסו לשימור מבנים ואתרים עתיקים בלבד, כלומר כאלו שנבנו לפני שנת 1700. למבנים חדשים יותר לא הייתה התייחסות בחוק כלל. עם הקמתה של מדינת ישראל, ההנהגה נתנה רוח גבית חזקה לשימור מבנים ואתרים עתיקים המחזקים את הנרטיב הציוני ואת חזקת היהודים על הארץ. בשנת 1978 נחקק חוק העתיקות ברוח פקודות אלו.

במקביל, גלי העלייה הגדולים שהתרחשו והצורך הגובר בבנייה, הובילו למגמת הרס כללי של מבנים בארץ, כולל כאלו שהריסתם חיזקה את הנרטיב הציוני (כגון יישובים ערביים) וכאלו שהיו משמעותיים בסיפור הקמת היישוב הציוני בארץ.

חוק התכנון והבנייה, 1965

יש לציין, שכבר בנוסח הראשוני של חוק התכנון והבנייה, 1965, הייתה התייחסות לשימור מבנים "חדשים" בעלי ערך אדריכלי והיסטורי, אך בשל היעדר אכיפה ותמריצים, ובעקבות תנופת הבנייה באותן שנים לא נעשה שימור בפועל.

המועצה לשימור אתרים, 1984

מתוך הלך הרוח ההרסני ששרר במדינה, עלו קולות ראשונים בקריאה לוויסות פעולות ההרס ומיסוד השימור. בשנת 1984 פנתה ועדת החינוך של הכנסת לחברה להגנת הטבע בבקשה שתיתקח על עצמה את האחריות על נושא השימור. זו הקימה את המועצה לשימור, שבהמשך הפכה לעצמאית.



30: בן גוריון באתר החפירות תל חצור. חיזוק הנרטיב הציוני על ידי שימור.



31: גימנסיה הרצליה. סמל המועצה לשימור אתרים. הדוגמא למעמדו החברתי והפוליטי הרעוע של השימור עד 1984.

מתוך כך ניתן ללמוד כי עד שנת 1984, השימור של מבנים חדשים לא היה מקובל ומבנים רבים הוזנחו ואף נהרסו. מבני חוות שפון היו בשימוש הקיבוץ באותן שנים ולכן נותרו על תילם. מבנים אלו זכו לשמירה יחסית מתוך הצורך בהם, ועם זאת נפגעו בשל תוספות בנייה ושינויים שנעשו בהחלטת אנשי הקיבוץ שהשתמשו בהם. מבנים אלו לא נתפשו כמבנים בעלי ערך אדריכלי ראוי לשימור ועל כן לא קיבלו יחס דומה לאתרי העתיקות בארץ.

תיקון 31 לחוק התכנון והבנייה, 1991

בשנת 1991, הובילה המועצה לשימור אתרים את תיקון 31 לחוק התכנון והבנייה. התוספת המשמעותית ביותר לחוק הייתה "התוספת הרביעית", אשר הורתה למועצות המקומיות בארץ להקים ועדות לשימור. תפקיד הועדות הינו להגדיר מבנים ואתרים לשימור, לכתוב תכניות המגדירות מה מותר ומה אסור בשיפוץ האתרים. הועדה בעלת סמכות להורות לבעלי המבנים והאתרים לשמרם אם היא רואה בהם ערכים לשימור, במימון הבעלים.⁶

דו"ח מבקר המדינה, 2005

תיקון זה בחוק הוביל לשינוי תודעתי משמעותי בעניין השימור בארץ. עם זאת, התיקון נכשל בתפקידו בשל מספר פערים. בהובלת המועצה לשימור אתרים, ב-2005 התבצעה חקירה של מבקר המדינה בעניין זה, ועלו מספר ממצאים. ראשית, לא נקבע מועד להקמת הועדות, ולכן מועצות מקומיות רבות חיכו עם הקמתן זמן רב. תפקיד הועדה היה מנוסח באופן כזה שלא באמת חייב אותן לפעול למען השימור, אם לא חפצו בכך. בנוסף, גם אם קיימת תכנית לשימור, ניתן לבטלה בהיעדר תקציב. יתר על כן, כלי האכיפה קלים מדי ואף קיים ניגוד עניינים מתוך כך שהרשות המקומית היא זו שאחראית להחליט על השימור ומנגד בעלת אינטרסים לפיתוח למען מטרות כלכליות. ואולי מעל הכל, אין הגדרות ברורות לגבי חברי הועדה לשימור ולכן בוועדות רבות נעדרים אנשי מקצוע המבינים בשימור.⁷

" לאותה תקופה זה [התוספת הרביעית] היה הישג מאוד גדול, כי זה חייב כל רשות להקים וועדה לשימור ושהוועדה לשימור תקדם איזשהו סקר ושהסקר הזה יהפכו אותו לסטטוטורי ושזה ישמש לשימור המבנים. אבל... מי יושב בוועדה לשימור? יושבים שם אותם אנשים שיושבים בוועדה לתכנון ובנייה. אז אם בתכנון ובנייה הם לא מבינים, או שיש להם אינטרסים מאוד עזים לקדם פרויקטים והם לא מבינים בשימור, אז מבחינתם זה ברור מה עתידו של השימור. ולכן תמיד אני אמרת שהוועדות האלה בחלק גדול מהמקרים זה כמו לתת לחתול לשמור על הטונה.



32: מבנה בית היתומים, שלא עבר שימור, כיון שאין משקיע לשימורו. 2022.

חקיקת השימור והרפורמה בחוק התכנון והבנייה, עו"ד געון קורן, מתוך "אתרים – המגזין", גיליון מס' 2, ספטמבר 2012
⁶ חוק התכנון והבניה - תוספות - תוספת רביעית - תכנית לשימור אתרים
⁷ מבקר המדינה, דוחות על הביקורת בשלטון המקומי לשנת – 2005, תקציר

אתם יודעים למה לא על השמנת אלא על הטונה? חתול ליד שמנת אפשר לנהל
איתו משא ומתן. חתול ליד טונה אין עם מי לדבר.⁸

ד"ח זה נעשה כשנה לאחר תחילת תהליך השימור בחוות שפון. בפרק הקודם, דנו בבשלים
ובקשיים שנעשו בשימור בית המורה בפרט ובחווה בכלל, בייחוד במערכת היחסים
המורכבת בין היזם לבין המועצה לשימור אתרים, כדוגמת מקרה ציורי הקיר. אלו, לסברתנו,
נבעו במידה רבה מהיעדר חוק שימור מחייב. ביחס לדברים אלו, אומרת טוכלר:

"צריך גם להבין באיזו נקודת זמן קרה המקרה. היום זה לא היה עובר. באותה
נקודת זמן, אף אחד לא עשה תיק לציורי קיר, אף אחד לא אכף את השימור. במחוז
אפילו לא היה יועץ שימור עם שיניים. היום, בכל מחוז יש יועץ שימור שממונה על
ידי מנהל התכנון, הוא כפוף למנהל התכנון, שזה משמעותי. יש היום יותר יועצי
שימור, גם משמרים יותר טובים וגם יש יותר דוגמאות שעוזרות להבטיח שימור
יותר טוב... באותה נקודת זמן, זה שבכלל עשו שם ציורי קיר זה גם היה הישג."⁹

חוות שפון הוא מקרה אחד מיני רבים שהדגישו את הבעייתיות ואזלת ידה של התוספת
הרביעית של חוק התכנון והבנייה. דוגמא נוספת מביאה טוכלר:

"דו"ח מבקר המדינה פורסם ב-2005 והדו"ח הזה, שאנחנו הובלנו אותו, בעצם
קרה בין השאר בגלל מה שקרה בפתח תקווה. בפתח תקווה, ברגע שהתחילו לדבר
על שימור פתאום כל הבתים נשרפו... מי שהיה הפעיל המרכזי אצלנו אז לשימור
שהקים את וועד הפעולה שם, הוא שמר את הדף שקיבלה מהנדסת העיר על
שמונתה והיו שם הרבה ברכות קטנות, כל אחת מיזם ליזם אחר. והוא שמר את זה.
לא יודעת למה. כשהתחילו להישרף הבתים, הייתה קורלציה טוטלית בין כל מי
שחתום שם לבין כל הבתים שנשרפו. זה היה די מטורף... ואז, כבר אחת
מהמועמדות לראשות העיר, שהייתה מאוד בעדינו, היא קיבלה את תיק השימור
בעירייה. ואז מה שהם עשו, הם קידמו חוק עזר עירוני שאמר: מי שעושה שימור,
יקבל זכויות בנייה. מי שנפגע אצלו השימור יאבד זכויות בנייה. באותו יום, יום

למחרת, הפסיקו להישרף הבתים בעיר."



33: רעפים מקוריים שנשמרו בגג בבית
המורה. מצב קיים 2022.

מורשת פתח תקוה בסכנת הכחדה

י"ד העמותה לשימור ופיתוח תחנת התקוה קובלת על הריסתם של אתרי שימור
בעיר. מ"מ ראש העירייה: "נשיל מבגלות"

אברהם פלד | פורסם: 01.03.2022, 15:30

ה"רעפים" בתים שישונו לשימור בבורח תחת תקוה קובלת על הריסתם של אתרי שימור
העמותה לשימור ופיתוח תחנת התקוה, האדריכל רפי רייז, למ"מ ראש העירייה ראש מטבח
החברות, אור אהרן, האחראי על שימור אתרים בעיר.

במכתב ציו רייז, כי לפעול מעטרה מבנים היסטוריים נפגעו, משופו או הורסו בשנה
האחרונה – תחילה בתים שבבעלות האחרים. כי השאר נהרס לרוב ללא מנהל היסטורי בבני
בית של מנהל אשכול רייז, המיישם תחת תקוה, שישלם גובה של מבנים משופו קיימת
המרכז של בית בנמל-פני. בעלי אספריה בראשית המאה הקודמת. "בנמל לאלה, ישנה
השימוש של מבנים שנהרסו או שרופו בשלהי המאה ה-19, ללא תגובה מצד העירייה".

רייז קובל על אי יישומן של חוק עזר. לפי יוקמו תקנות נדב בעל שיטת וכתחומם הרוס
מבנה היסטורי, לא יתנו לו תחלת באחיו. בבית מעבר לקום בפועל, "בעל" תקנות מחסן
אתרים השייכים למושת פתח תקוה. לטובת פיתוח וגם משכיל, ללא עזי העבר הקיימים בכל
מרכז היסטורי בארץ ובמקום.

במכתב ישלח אהרן מכתב לראש העירייה, איציק שאחין, תחת הכותרת: "השמדת בתים
היסטוריים על ידי גורמי מילן". במכתב מנקט אהרן לביא לאישר העשדה לתכנון ובניה
העדה הקובעת, כי במקום בו יוריס מבנה לשימור יסיל מבגלות חסרות על היום או בעל
הקרקע התמכנה לבנות בתומם. ופי אל יתנו תחלת תמנן למתו: מבני תמה נשקבע בת"ע
התקופתית. "אם ררום ירוק כי הריסת מבנה תפגע בייסן, הוא יתקבע עשמים", אמר אהרן.

34: כתבה אתר וינט 2004.

⁸ ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022
⁹ ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022

על מי האחריות לשימור? מעמד השימור בישראל היום

בעקבות כשלים אלו נעשו נסיונות חקיקה נוספים במטרה לשפר את החוק. חלק מהנסיונות כשלו וחלקם הובילו לרפורמות מסוימות בחוק. בסך הכל, נראה כי מעמד השימור לא השתנה מהותית, אך מעמדו בקרב דעת הקהל עלה, בעיקר בעקבות עבודות שימור שהתבצעו מאז, כגון שימור שרונה, שיוצרות נכסים כלכליים ואטרקציות ציבוריות, כך שהן נחשפות לקהל רחב ומנגישות את האדריכלות והשימור לאזרחים באור חיובי.

"אנחנו משתדלים גם ללמד וגם לתת לפרסם מהלכים שאנחנו עושים במקומות מסוימים, שיוכלו להיות מקור השראה למקומיים. ואז הם קוראים לנו, או שפועלים גם בלעדינו. אבל זה חד משמעי, יש היום שיפור ניכר בהכרה בערכי השימור. כבר פחות יש וויכוח על האם כדאי לשמר או מה לשימור, הדיון המרכזי זה על כמה ואיך. מאיפה המשאבים, איך נעשה את זה, בשביל מי נעשה את זה."¹⁰

השינויים בחוק משקפים את התמורות שעברה החברה הישראלית ביחס שלה לשימור. כיום, בשנת 2022, ניתן לומר בבטחה כי ברור לכל שחשוב לעסוק בשימור, כי יש צורך במומחים לנושא, וכי על המדינה להיות מעורבת בתהליכים אלו. עם זאת, מעמדו של השימור בחוק הישראלי מותיר אותו פגיע. האחריות לשימור עדיין לא מעוגנת מספיק באמצעים כלכליים ואכיפתיים, מה שמותיר את השימור בידיהם של יזמים פרטיים, להם אינטרסים שלא תמיד פוגשים את האינטרס הציבורי. יתרה מזאת, האחרים הרשמיים על השימור – יושבי הוועדות לשימור, ברובם אינם אנשי מקצוע, והשיקולים המובילים אותם אינם תמיד עולים בקנה אחד עם טובת השימור. בניגוד אליהם, נחשפנו לפעילות ענפה של גורמים מקצועיים אחרים, בראשם המועצה לשימור אתרים, אשר פועלת באופן מקצועי ומתוך שליחות למקצוע. עם זאת, למועצה אין סמכויות רשמיות וחוקיות ולכן השפעתה לא מובטחת. דוגמא לכך מביאה טוכלר בהתנהלותה מול היזם בשיקום בית המורה, בהם נאלצה להביא לסדר העדיפויות שלה את האינטרסים של היזם:

"אתה צריך לדבר בשפה שגם הם [היזמים] מבינים. זה לא פסול לרצות שיהיה לך מנגנון שיוכל לממן את השיפוץ, זה לא רע שחושבים איזה מנגנון יחזיק את המקום... כל הזמן הקפדתי בתוך השיח, גם אז אפילו עזרנו לו לדעתי עם נגרות, עם הנגרייה שלנו. יש לנו נגרייה שאז הוא היה יכול לקבל את זה במחיר הרבה יותר זול, את פרטי הנגרות"¹¹

הבית החדש של מסעדת כתיב

הודעה מטעם כתיב

מאת: עמי שבת, סטיבט | www.ketiv.com



בית המסעדה הראשון של גורל אופנו ארבע שנים לפני כן

במסעדה "שבת" הישנה למסעדת "כתיב" באזור הירוק של תל אביב

השם מאז ארבע שנים מזוהה עם מסעדת כתיב בספרות תרבות

האיש העומד מאחורי בית המסעדה המפורסמת ששימש כבית המסעדה הראשון של גורל אופנו ארבע שנים לפני כן

מסעדת כתיב פועלת כ-3 שנים עם מסעדה על מרצפות

והמקום בארץ

לפי התחלה גדולה בקיבוץ הירוק הוא ה-05-05-20.

מסעדת כתיב עברה מספר חודשים

אחריה בקיבוץ נהר שני

בבית גן שלום הקיבוץ שבתה בתקופת האחרים, בסגנון אדריכלי מיוחד, מתייחס בארץ - קירות עבים, מרפון זן אונטון, חריש עץ, מודרנית אבן, אריחים בצבעים עזים, קרן רוחה פוקס שמשלם למסעדה הירוק של כתיב.

לקראת הקיבוץ החדש המופת של כתיב: אזור למסעדה בן שנים באיירה קטנה, המופת של כתיב ומסעדה חדשה.

מסעדת כתיב בבית אופנו בקיבוץ נהר שני: פתיחה חגיגה בחגיגה של 800 אולי רחוק.

המסעדה נשכנה בבית גן 3 קומות נכנסה של 350 מ"ר אזור נמצא במתחם של 20 דונם שהיה למסעדה ושני מלל במסגרת הארץ.

25 עובדי ניהול וניהול משקלם מוקדם למסעדה כ-200 מקומות ישיבה.

המתחם כולל את מנהל המסעדה (אן נחמה של 700 מ"ר) המשמשים כמסעדה שבתה למסעדה הקיבוץ

מרכז מאפשרת המסעדה לכתוב של 130 אנשים בקומה הראשונה, בקומה השנייה המיועד לאירועים וסביבה של 80 אנשים בקומה הגג נמצא מדרג הכניסה הראשונה של 12 מקומות ישיבה במסגרת חל מלך ארחת פטי

תב"א "גדלי" של כ"ר בבלות ליל שולדנר" הארץ מאכירת שבתה את המתחם נאפים מאיר אדני ואל עוזרי בארץ הירוק של 10,000 דולר כולל הירוק המבטח של המסעדה.

19892005 | יוני 19892005 | רשימת מסעות: עמי שבת

35: הודעה על כך שבית המורה הופך להיות מסעדת כתיב 2005



36: מבנה בית החינוך מעול. לא שמיש עקב מאבקו תב"ע. מצב קיים 2022.

¹⁰ ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022

¹¹ ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022

סיכום

עלינו להודות כי כאשר התחלנו את עבודת המחקר לא עלה בידינו חומר רב. החומרים שהיו מצויים בתום עבודת ההכנה היו לא עקביים ותמוהים. ניכר כי המבנה שניסינו לחקור לא תועד בשום מקום ואפילו שם האתר לא היה ברור לנו, חוות שפון, חוות אלנבי ביר אל סאלם או שמע בית המורה? כל אלה הניעו אותנו לחקור תחילה, ולכתוב לאחר מכן, על הגורמים שהניעו את פעילות השימור בחוות שפון בפרט ובארץ בכלל.

בחרנו לפתוח את סיכום עבודתנו בסיפור הדרך שעברנו בעת כתיבת העבודה, כיוון שאנו סבורות שהוא משקף את טענתנו המרכזית: אין בישראל גוף הלוקח אחריות מלאה על השימור.

הן תהליך המחקר שלנו על האתר והן תהליך השימור האדריכלי שהתבצע במבנה זועקים מחוסר נגישות. המידע אודות חוות שפון, מקום בעל חשיבות אדריכלית היסטורית מוכחת ומתועדת, לא שקופים ולא נגישים, לא לציבור ולא לאנשי המקצוע והתעשייה.

חוות שפון הוא מבחינתנו דוגמא לאופן בו מתקיים שימורם של אתרים בארץ. כמוהו קיימים מבנים רבים נוספים במדינת ישראל, שלא זוכים לטיפול הראוי להם. זאת מפני שאין גוף ממשלתי הלוקח עליהם אחריות מלאה, מה שמותיר את הגופים הפרטיים כשחקנים המרכזיים בזירת השימור.

בדבר קיימת בעייתיות עמוקה. שכן האינטרסים של אותם היזמים לא פוגשים תמיד את האינטרסים של הציבור ובעלי המקצוע. כיוון שאלו אינם בעלי החזקה המרכזים, יכולתם של גופי השימור ובעלי המקצוע לדאוג לאותם מקומות – לשלמותם, לאיכות שימורם ולנגישותם עבור הציבור הרחב, נותרת חסרת מענה.

עם זאת, השיח על השימור בישראל נמצא בנסיקה. אם בימיה הראשונים של המדינה לא היה ברור מה מקומו של השימור, כיום החברה מגלה בו ערך ועניין רב. יותר ויותר אנשים מתעסקים בו בצורה איכותית ומקצועית בישראל. אם כך, מדוע אנו כחברה ממשיכים להפקיד את אדריכלות המרחב הציבורי והזיכרון הקולקטיבי שלנו, בידי גופים שאינם שמים להם כדרך את טובת השימור?

האם הדרך בה מנוהל כיום השימור בארץ חוטא למטרותיו ומשאיר את עיצובו ושימורו של מרחב הזיכרון בידי גורמים לא מקצועיים? אנו סבורות שכן, בעבודה זו אנו מדגימות באמצעות חוות שפון את בעייתיות הפוליטיקה של השימור בישראל ואת העובדה שאין מבוגר אחראי על השימור בארץ.

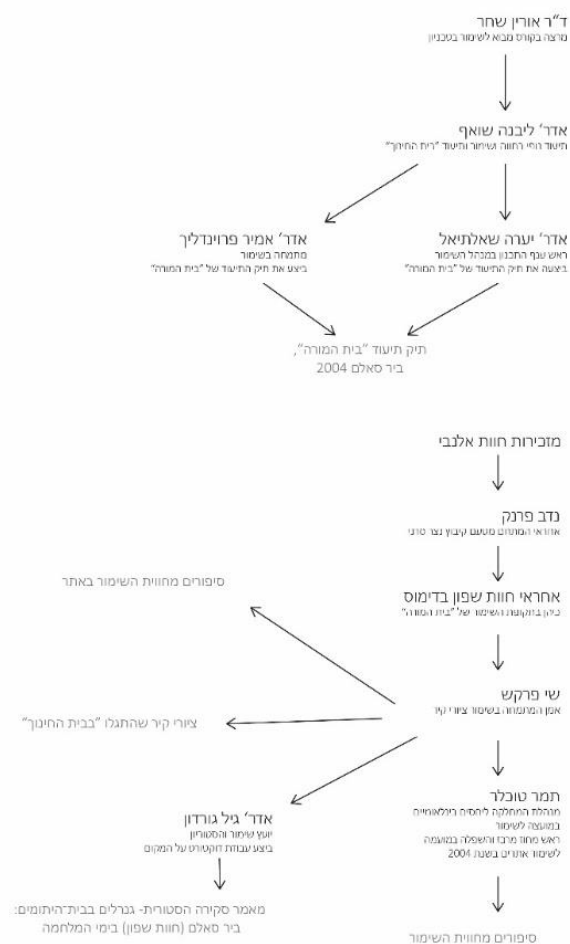
ביבילוגרפיה

מקורות הסטוריים:

- אתר קיבוץ נצר סרני: <https://www.netzer.org.il/objDoc.asp?PID=315148&OID=315158&DivID=6>
- ארכיון עין השופט: http://einhashofet.blogspot.com/2014/11/blog-post_4.html
- אתרו של גיל גורדון: <http://www.gordonarc.co.il/> בפרט: גנרלים בבית היתומים: ביר סאלם (חוות שפון) במלחמת העולם הראשונה, "גיל גורדון, זמנים, 126, עמ' 58-71, אביב 2014.
- תיק תיעוד "בית המורה", ביר סאלם ("בית אלנבי", נצר-סירני), אדר' אמיר פרוינדליך ואדר' יערה שאלתיאל, ספטמבר 2004.
- נספח שימור סקר מתחם חוות שפון, קיבוץ נצר סרני, אדר' ליבנה שפון, ספטמבר 2014.

ראיונות:

- ריאיון עם אדר' תמר טוכלר, 21.07.2022
- ריאיון עם האדר' ליבנה שואף, יולי 2022
- ראה ערך -תרשים זרימה: איך הגיע לידנו המידע בנוגע לשימור באתר?



חוקים:

- חקיקת השימור והרפורמה בחוק התכנון והבנייה, ע"ד גדעון קורן, מתוך "אתרים – המגזין", גיליון מס' 2, ספטמבר 2012
- חוק התכנון והבניה - תוספות - תוספת רביעית - תכנית לשימור אתרים
- מבקר המדינה, דוחות על הביקורת בשלטון המקומי לשנת – 2005, תקציר

תצלומים:

- איור 1: <https://www.alenby-events.co.il/SmallEventsVenue>
- איור 2: צילום- אמיר פרוינדליך מתוך תיק תיעוד "בית המורה", ביר סאלם ("בית אלנבי", נצר-סירני), אדר' אמיר פרוינדליך ואדר' יערה שאלתיאל, ספטמבר 2004.
- תצלום 3: גודון גיל, "גנרלים בבית-היתומים: בִּיר סאלם (חוות שָׁפּוֹן) במלחמת העולם הראשונה, "זמנים 126, (אביב 2014), 71-58.
- תצלום 4: גודון גיל, "גנרלים בבית-היתומים: בִּיר סאלם (חוות שָׁפּוֹן) במלחמת העולם הראשונה, "זמנים 126, (אביב 2014), 71-58.
- תצלום 5: ארכיון קיבוץ נצר סרני <https://www.netzer.org.il/objDoc.asp?PID=315148&OID=315158&DivID=6>
- תצלום 6: ארכיון קיבוץ נצר סרני <https://www.netzer.org.il/objDoc.asp?PID=315148&OID=315158&DivID=6>
- תצלום 7: הגנרל אלנבי על רקע בית היתומים. מקור: תיק תיעוד אדר' ליבנה שואף.
- תצלום 8: גודון גיל, "גנרלים בבית-היתומים: בִּיר סאלם (חוות שָׁפּוֹן) במלחמת העולם הראשונה, "זמנים 126, (אביב 2014), 71-58.
- תמונה 9: נספח שימור סקר מתחם חוות שפון, קיבוץ נצר סרני, אדר' ליבנה שפון, ספטמבר 2014
- תצלום 10: גודון גיל, "גנרלים בבית-היתומים: בִּיר סאלם (חוות שָׁפּוֹן) במלחמת העולם הראשונה, "זמנים 126, (אביב 2014), 71-58.
- תצלום 11: חברי קבוצת בוכנולד הראשונים בעת הקמתה. מקור: ארכיון נצר סירני.
- תצלום 12: בית המורה כבית הילדים שנות ה-70. ארכיון נצר. לקוח מתוך תיק תיעוד אדר' אמיר פרוינדליך ואדר' יערה שאלתיאל.
- מסמך 13: מסמך הזמנה ליזמים. קיבות נצר סירני 2004. מקור: שי פרקש.
- תצלום 14: בארות במתחם. תיעוד עצמי יולי 2022.

- תצלום 15: חברי קבוצת בוובולד ערב מלחמת העצמות ברקע בית המורה. ארכיון נצר סירני.
- תצלום 16: בית החינוך. תיעוד עצמי יולי 2022.
- תצלום 17: מקור: שימור הרצפות בבית המורה 2004. תיק תעוד אדר' אמיר פרוידליך ואדר' יערה שאלתיאל.
- תצלום 18: רצפות מצב קיים בבית המורה. תיעוד עצמי יולי 2022.
- תצלום 19: עבודות האלומיניום אז והיום. תיעוד עצמי יולי 2022.
- תצלום 20: מקור: חלון קומת קרקע בית המורה. 2004. תיק תיעוד אדר' אמיר פרוידליך ואדר' יערה שאלתיאל.
- תצלום 21: חלון קומת קרקע בית המורה. תיעוד עצמי יולי 2022.
- מסמך 22: חזית מוצעת בית המורה. מקור: תיק תעוד אדר' אמיר פרוידליך ואדר' יערה שאלתיאל.
- תצלום 23: חזית בית המורה. תיעוד עצמי יולי 2022.
- תצלום 24: ציור הקיר המקורי בבית המורה. מקור: שי פרקש 2004.
- תצלום 25: ציור הקיר המשוחזר בבית המורה. מקור שי פרקש 2005.
- תצלום 26: ציורי הקיר החדשים בבית המורה. מקור: שי פרקש 2005.
- תצלום 27: בית החינוך מכיוון דרום. שנות ה 20. מקור: תיק תיעוד חוות שפון אדר' ליבנה שואף.
- תצלום 28: בית היתומים. תיעוד עצמי יולי 2022.
- תצלום 29: תיעוד ציור הקיר "החדש" שהתגלה בבית החינוך. יולי 2022. מקור: שי פרקש
- תצלום 30: בן גוריון בחפירות חצור 1958. מקור: מצגת מ"ס 4 קורס שימור ד"ר אוריאלן שחר *pictured by Pridan Moshe, the Government Press Office*
- תצלום 31: תמונה הגימנסיה הרצליה. 1910. מקור: https://scontent-fra3-1.xx.fbcdn.net/hphotos-xat1/v/t1.0-9/11264986_881785738541305_6691874609448146286_n.jpg?oh=ef2494a300458e9f6382e14abce6de70&oe=56430B5A
- תצלום 32: מבנה בית היתומים מצב עדכני. תיעוד עצמי יולי 2022.
- תצלומים 33: תיעוד תקרה בית המורה. תיעוד עצמי יולי 2022.
- כתבה 34: אתר ווינט. 2004. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2882523,00.html>
- מסמך 35: הודעה מאת עופר שטרית. מקור: בזכות שי פרקש
- תצלום 36: מבנה החינוך. דלת ראשית. תיעוד עצמי יולי 2022.